

A kartelljog magyar szabályozása alapvetően közjogi jellegű volt az 1931. évi XX. tc.-ben, tekintettel a megváltozott gazdasági és politikai viszonyokra.² Ez az első világháborút követően kialakuló megváltozott gazdasági szemléletnek volt az egyik jelentős következménye, ugyanis a két világháború között fokozatosan bontakoztak ki a gazdaságba való állami beavatkozás egyes eszközei.³ Az állam elsődleges célja az volt, hogy a kartellfelügyeleten keresztül a közérdek érvényesülését biztosítsa. Ez viszont nem jelentette azt, hogy magánjogi elemek nem találhatók a kartell törvényben. A törvény előírta, hogy a kartellmegállapodásokat be kell mutatni az illetékes miniszternek. A bemutatáson felül szükséges alaki kellék volt még az írásbeliség. E két fontos alaki kellék a megállapodások érvényességének alapfeltétele volt, ami egyben az ügyleti érvényességet is jelentette.

A kartell törvény rendelkezéseinek behatóbb vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kartellek állami felügyelet alá kerültek. A felügyelet elsősorban ellenőrzést jelentett, ami a megállapodások bemutatásának kötelezővé tételét eredményezte. A főfelügyeletet a közgazdasági miniszter gyakorolta, amelynek következtében az állam megismerhette a megállapodás tartalmát, azaz a kartellek működésébe betekintést nyerhetett. Ezért hozták létre a Közgazdasági Minisztériumon belül a kartelleket nyilvántartó irodát.⁴

A jogügyletek érvénytelensége akkor állt elő, ha valamelyik alaki kellék hiányzott a magánjog általános szabályai alapján.

Kolosváry Bálint szerint a tilos és jogellenes cselekmények körébe tartozó érvénytelenség „az ügyletnek a látszólag fennforgó külső tényálladék dacára beálló hatálytalanságát” eredményezte.⁵ A kartelljogban speciális szabályok érvényesültek ezzel szemben, amelyekre tekintettel „az érvénytelenség esetei ezeknél a szerződéseknél több tekintetben eltérnek az egyéb szerződések érvénytelenségi eseteitől”.⁶ A kartellszerződések érvényességéhez alapvetően ugyanazon feltételeknek kellett teljesülniük, mint általában a magánjogban a szerződések vonatkozásában. A kartell törvény azonban ezt a kört még tovább bővítette, amikor meghatározta a későbbiekben ismertetett feltételeket. Az érvénytelenség ezen esetében semmisségről beszélhetünk. Az érvénytelenség másik esete, amikor anyagi okból érvénytelen egy megállapodás. A magánjog általános szabályai alapján a jóerkölcsbe ütköző szerződés semmis volt.⁷ A kartellmegállapodást alapvetően nem lehetett a jóerkölcsbe vagy közrendbe ütközőnek tekinteni, hanem csak annak végrehajtása során a kartell fejthetett ki olyan tevékenységet, amely a jóerkölcsbe vagy a közrendbe ütközött, tehát erkölcstelennek minősíthető, amelynek következtében az ilyen jogügylet megtámadható.⁸ Erkölcstelenség jogügylet tehát a kartell is lehetett. A korabeli bírói gyakorlat alapján kijelenthető, hogy amennyiben

„két vagy több személy avégből egyesül, hogy közös eljárással valamely, az ipari és kereskedelmi forgalomnak tárgyát képező árunak vagy ezek előállításához szükséges terményeknek, s általában a közfogyasztás

Varga Norbert

A bemutatási kötelezettség mint a kartellszerződések érvényességi kelléke az 1931:XX. tc. hatálybalépését követően¹

alá eső valamely árunak a kereslet és kínálat törvényei szerint kialakuló rendes forgalmi árát lenyomja, akár azoknak beszerezhetését drágábbá tegye”,

ami a közösség érdekét biztosító szabad verseny korlátozását és a fogyasztóközösség megkárosítását eredményezte, akkor a kartell a jó erkölcsbe és a közrendbe ütközött.⁹

Szladits Károly a jogügyletek érvénytelensége körében ismertette a semmisség és megtámadhatóság szabályait, külön kiemelve, hogy a bíró sem vehette figyelembe hivatalból a semmisséget minden esetben. „Kivételesen a semmisség megállapítása külön per tárgya (pl. [...] kartellmegállapodásnak törvénybe, jóerkölcsbe vagy közrendbe ütköző volta).”¹⁰

1. A kartell törvény tárgyi hatálya

A kartell törvény pontosan meghatározta, hogy melyek azok a megállapodások vagy határozatok, amelyeket be kellett mutatni. A törvény 1. §-a ezt a következőképp határozta meg:

„Az olyan megállapodás vagy határozat, amely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom vagy az áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget alapít meg (kartell és más hasonló célú jogviszony), csak úgy érvényes, ha írásba foglalták. Ugyanez áll az eredeti megállapodást vagy határozatot kiegészítő vagy módosító ilyen megállapodásra és határozatra is.”

Ezen a ponton ki kell térni arra, hogy melyek azok a megállapodások, amelyekre az előbb idézett törvényi rendelkezés hatálya kiterjedt. A törvény tárgyi hatálya olyan jogviszonyra vonatkozott, amelyet kötelező erejű megállapodásba vagy határozatba foglaltak, a gazdasági verseny korlátozására, illetve annak szabályozására irányultak, továbbá, amelynek tárgya árutermék volt. Ha ezeket a feltételeket megvizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy a kartell törvény hatálya nem terjedt ki olyan szóbeli megállapodásokra, amelyek teljesítése a felek tetszésétől füg-

gött. Az árak betartására vonatkozó ajánlás az érdekeltek számára tehát nem minősült olyan megállapodásnak, melyet be kellett mutatni. Amennyiben az érdekeltek a magatartásukkal a közjót és a közérdeket veszélyeztették, akkor velük szemben az állam beavatkozhatott a kartell-törvény 6. §-a alapján. Mit értett a törvény megállapodás vagy határozat alatt?

„Megállapodás alatt egyébként a törvény elsősorban magát a kartelt, vagy hasonló jogviszonyt megállapító szerződést érti. Határozatok alatt elsősorban szintén a kartelt megállapító határozat értendő, mert a kartellszerződést igen gyakran jegyzőkönyvi határozat formájában fektetik le a felek.”¹¹

Azt is meg kell jegyezni, hogy a kiegészítéseket vagy a módosításokat is be kellett mutatni az illetékes miniszternek. Ebben az esetben fontos feltétel volt, hogy a kiegészítések vagy módosítások a jogviszony lényeges tartalmára vonatkozzanak. Ranschburg Nándor szerint nem lehetett e körbe sorolni azokat a kiegészítéseket és módosításokat, amelyek „természetük szerint nem a kartellszerződés, hanem a kartelműködés körébe tartoznak”. Ilyennek tekintette a kartelműködés során harmadik személyekkel kötött szerződéseket (például kizárólagossági és hűséggrabszerződéseket), vagy harmadik személy ellen irányuló elszigetelő, bojkott határozatokat. A gazdasági verseny szabályozása a leglényegesebb feltétel, hiszen minden ilyen tartalmú megállapodás vagy határozat a törvény hatálya alá tartozott. További fontos feltétel volt, hogy a megállapodás és a határozat tárgya áru legyen. A törvény áru alatt olyan dolgokat és jogokat értett, amelyek a kereskedelemben adásvétel tárgyai lehetnek. A pénz is lehetett áru, ha az mint valuta került az adásvételi forgalomba. Azonban nem lehetett árunak tekinteni a munkát vagy ahhoz kapcsolódó szolgáltatást. A törvényjavaslat indokolása alapján megállapítható, hogy a törvény hatálya nem terjedt ki például a mérnöki, ügyvédi, közjegyzői tevékenységre, vagy a munkaadásra és a munkavállalásra vonatkozó jogviszonyok keretében létesült megállapodásokra, továbbá a fuvarozási, a biztosítási és a banküzlet körében létesített versenykorlátozó megállapodásokra sem. A törvény a „más hasonló célú jogviszony” kitételével alapvetően azt kívánta elérni, hogy a kartellekhez hasonló célokat követő megállapodásokra is vonatkozzon a bemutatási kötelezettség. Ez a fogalmi meghatározás első olvasatra bővítette a tárgyi hatályt, ha azonban jobban belegondolunk, akkor pont ellenkezőleg érvényesült a gyakorlatban a törvény említett rendelkezése. Ha egy megállapodás a gazdasági versenyt szabályozta, korlátozta ugyan, de nem abból a célból, hogy árszabályozó hatása legyen, akkor ez a megállapodás nem tartozott a kartell-törvény hatálya alá, vagyis ebben az esetben az elérendő cél már nem azonos a kartellek alapvető céljával.¹²

A törvény által meghatározott bemutatási kötelezettség még e fentebbi körnél is szűkebb volt, hiszen olyan megállapodásokra és határozatokra vonatkozott csak, amelyekben a résztvevők gazdasági súlyuknál fogva jelentősebb hatást gyakoroltak a piacra. Ezzel kapcsolat-

ban a törvény azt a kritériumot fogalmazta meg, hogy a megállapodásban legalább egy kereskedelmi társaság, vagy egy olyan ipari vagy kereskedelmi vállalat vegyen részt, amely minimum 20 személyt foglalkoztat. Ez a feltétel a részt vevő cégek nagyüzemi jellegét erősítette. A törvénynek az előbb említett rendelkezése nem volt szerencsés jogi megfogalmazás, hiszen a kisiparosok vagy kiskereskedők is folytathattak olyan ármegállapító tevékenységet, amely jelentősen befolyásolta a gazdasági versenyt.¹³

A bemutatáshoz be kellett nyújtani a megállapodást vagy a határozatot. Külön mellékelt levélben jelezni kellett a jogviszonyban részt vevők nevét vagy cégét, foglalkozását, lakóhelyét vagy székhelyét, üzletének tárgyát, a kötelezettség tárgyát és tartalmát, a megállapodás létrejöttének helyét és idejét, ha az a bemutatott iratokban nem szerepelt.¹⁴

A következő két esetben megtörtént a kartellmegállapodások bemutatása, és teljesültek a törvényi rendelkezések. A Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. és a Hajós és Szántó Elektromosgyár Rt. budapesti cégek kartellmegállapodást kötöttek, amelyben az alábbiakról állapodtak meg. Az áramszámláló-gyártásban érdekelt magyar cégek a trianoni békeszerződés által csökkentett fogyasztóterületek folytán előállott súlyos helyzetük következtében a belföldi gyártásukat csak úgy tudták rentábilisan fenntartani, ha üzemeik kiküszöbölnek minden felesleges kiadást, legyen az akár gyártási, akár eladási költség. A gyártási kapacitás korabeli helyzete olyan egészségtelen versenyt okozott a vállalatok között, amely sok esetben veszteséggel járó üzleteket eredményezett, és meggátolta a vállalatok fejlődését, ami közvetetten a fogyasztókat is hátrányosan érintette. A felek elhatározták, hogy a gazdaságos gyártás, valamint a fogyasztók igényeinek megfelelő, belföldön gyártott, elsőrendű minőségű gyártmányok szállításának lehetővé tétele érdekében a jelen megállapodás tárgyát képező számlálókban jelentkező belföldi szükséglet fedezését egymás között felosztják. A megállapodás tárgyát egy- vagy többfázisú váltóáramú wattóraszámlálók képezték.¹⁵

A megállapodás bemutatása 1934. szeptember 12. napján megtörtént.

„Van szerencsénk csatoltan megküldeni az Önökkel wattóraszámlálók gyártására és eladására nézve f. hó 10.-én létesített megállapodásnak a M. Kir. Kereskedelemügyi Miniszter Urhoz szükséges bejelentését tartalmazó beadványt, valamint a kartellképviselők megbízatásáról szóló meghatalmazást, mindkét iratot ellátva cégszerű aláírásunkkal.”¹⁶

Az aláírást követően Pártos Marcel igazgató úrnak kellett visszaküldeni a dokumentumokat. A gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc., valamint az 5381/1931. M. E. sz. rendelet alapján mellékelték a wattóraszámlálók gyártására vonatkozó 1934. szeptember 10.-én létrejött megállapodást egy eredeti és két másolati példányban. A miniszternek küldött levélben még az is szerepelt, hogy a megállapodásban olyan cégek

vesznek részt, melyek mindegyike több mint 20 alkalmazottat foglalkoztatott.¹⁷

A mellékelt meghatalmazás tartalmazta, hogy a watt-óraszámológó gyártására vonatkozóan 1934. szeptember 10-én létrejött megállapodás aláírói az 1931. évi XX. tc. 3. §-a alapján a kereskedelemügyi miniszter, a bíróságok és más hatóságok előtti képviselőre felhatalmazták együttes képviselőként Valentin Béla okleveles gépészmérnököt, a Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. igazgatóját és Pártos Marcellt a Hajós és Szántó Elektromosgyár Rt. kereskedelmi igazgatóját.¹⁸ A miniszteri fogalmazó megjegyzése alapján megállapítható, hogy a megállapodás szabályszerű bemutatása megtörtént.

A kénsavas agyagföld és kálitimsó magyarországi behozatalának megakadályozása végett kötött megállapodás bemutatására vonatkozó iratok szintén megtalálhatók a levéltárban.¹⁹ A megállapodás hátterében az állt, hogy a Victoria Vegyészeti Művek Rt. és a Pulverfabrik Skodawerke-Wetzler AG többször tárgyaltak a kénsavas timföld, kálitimsó és krómtimsó forgalmazása kapcsán. Megállapodtak abban többek között, hogy a külföldi partner Magyarországra sem közvetlenül, sem közvetve nem szállít kénsavas timföldet és kálitimsót, továbbá nem tesz e termékekre ajánlatot. Azt is feltételként szabták, hogy a megállapodás hatálya alatt nem fog Magyarországon olyan üzemet alapítani vagy finanszírozni, amely kénsavas timföld vagy kálitimsó előállításával foglalkoztak. A magyar partner arra kötelezte magát, hogy a megállapodás teljes tartama alatt Ausztriába – kivéve esetleg partnercég számára – nem szállít kénsavas timföldet, kálitimsót és alumínium-hidroxidot, továbbá ezekre a cikkekre nem tesz ajánlatot. Nem fog alapítani vagy finanszírozni olyan üzemet, amely e cikkek előállításával foglalkozna. A kartellmegállapodás bemutatása időben megtörtént, az 1931. november 25. napján kellett levél tanúsága szerint.²⁰

A következő bejelentés érdekessége, hogy a 795. Kt. sz. alatt már nyilvántartott zománcdedény-kartellmegállapodás megszűnését jelentették be a kartelltagok. A tagok tiszteletben tartották, hogy a fegyverszüneti szerződés alapján a kartell két tagja, a Füleki Iparművek Rt. és a Princz Testvérek Gépgyár és Vasöntöde Rt. nem tartoznak a magyar állami fennhatósága alá, amelynek következtében a nevezett gyárak kartelltagsága megszűnt.

„A rend kedvéért tisztelettel bejelentik az alant felsorolt gyárak, hogy üzemeik a felszabadulás óta kizárólag az orosz hadsereg részére voltak igénybevéve, s így az üzemi bizottságok útján a munkásság részére élelmszer ellenében történt csekély eladásokon kívül a gyárak a polgári célra nem termeltek és nem szállítottak kartellárukat, a kartell központ útján pedig áruszállítás folyó évben egyáltalában nem történt.”²¹

Ebben az esetben a kartell további működése okafogyottá vált.

2. A bemutatási kötelezettség szabályozása mint az ügyleti érvényesség feltétele

A kartelltvény rendelkezése alapján a bemutatás a kartellmegállapodások és határozatok érvényességi kelléke volt. Ez azt jelentette, hogy a bemutatás elmulasztása a megállapodás vagy határozat érvénytelenségét eredményezte. Az érvénytelenség visszahatott a megállapodás vagy határozat keletkezésének az idejére. Az érvénytelenség hatálya kiterjedt a harmadik személlyel kötött azon megállapodásra is, amelyre a bemutatási kötelezettség már nem terjedt ki. A kartelltagok által megkötött rendes forgalmi ügyletekre azonban a kartellszerződés érvénytelensége nem volt hatással, mert ezek a megállapodások a kartelltől különálló jogi személyek között jöttek létre, és a jogügyleti akarat a kartellszerződés érvényességétől függetlenül fennállt.²²

A bemutatási kötelezettséget azzal lehetett teljesíteni, hogy a megállapodást vagy a határozatot az illetékes miniszternek határidőn belül megküldték. A bemutatás tárgya a kartellszerződés és annak mellékletei voltak. Amennyiben a kartellmegállapodás kereskedelmi levélváltás formájában jött létre, akkor az ezzel kapcsolatos összes levelet be kellett mutatni.²³

A bemutatási kötelezettség alá eső megállapodást vagy határozatot az írásba foglalástól számított 15 napon belül kellett elküldeni a minisztériumba. A törvény hatálybalépése előtt keletkezett kartellszerződéseket is be kellett mutatni a törvény hatálybalépéstől számított 45 napon belül. Amennyiben a szerződést nem foglalták írásba, akkor erre 30 nap állt rendelkezésre, amelyet követő 15 napon belül kellett bemutatni az érintett megállapodást.

Felmerül a kérdés, hogy a bemutatási kötelezettség elmulasztása határidőn túl pótolható volt-e? A törvény alapján a miniszternek lehetősége volt arra, hogy az elmulasztott határidő ellenére a bemutatás teljesítésére vagy hiánypótlásra hívja fel az érintett kartell figyelmét. Ez azt jelentette, hogy a bemutatást utólag is teljesíteni lehetett. Az időben megtörtént bemutatásnak és a bemutatás pótlásának joghatása között nem volt különbség. A miniszteri felhívásra teljesített hiánypótlás pótolta az elmulasztott bemutatást, és visszahatóan érvényessé tette a megállapodást vagy határozatot. A törvény a miniszteri felhívásra bemutatott pótlásról tett említést, de ez nem zárta ki a bemutatás önkéntes pótlását. A pótlás határidejét a törvény nem határozta meg, amelynek következtében a hiánypótlást addig lehetett teljesíteni, amíg a megállapodás vagy határozat érvénytelenítését a bíróság határozatban ki nem mondta.²⁴

A Magyar Nemzeti Levéltár Gazdaságtörténeli Levéltárában megtalálható a céges anyagok között az ún. acél-kartell anyaga is, amely alapján pontosan, kronologikus sorrendben rekonstruálni lehet, hogy a gyakorlatban hogyan valósult meg a bemutatási kötelezettség. A Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyári Rt. budapesti székhelyű cég az acéöntvények gyártása tárgy-

ban létrejött kartellmegállapodást 1931. november 28-án kelt levél mellékleteként megküldte Kenéz Béla kereskedelemügyi miniszternek. A levél tanúsága szerint a megállapodásban részt vevő cégek a következők voltak: a Magyar Kir. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak, a Ganz és Társa Villamossági Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt., a Magyar Waggon- és Gépgyár Rt. és a Weiss Manfréd Acél- és Fémművek Rt.

A bemutatott megállapodás történetéhez hozzátartozik, hogy azt a részt vevő cégek 1927. június 24-én tartott egyeztető ülésen elfogadták. A megállapodás 1931. június 24. napjáig volt hatályban. A felek azt követően újabb szerződést kívántak kötni, és arra vonatkozó törekvésüket a miniszternek a fentebb jelzett levélben jelezték.

„Az állandó választmánynak az új megállapodás létrehozatalára irányuló tárgyalásai még folynak és előreláthatólag rövid időn belül befejeződnek. Az új megállapodást létrejötte és aláírása után Nagyméltóságodhoz kellő időben be fogjuk mutatni.”²⁵

A levéltári anyagok között megtalálható a hivatkozott megállapodás, amely szabályozta a felek közötti jogviszonyt. Célja, hogy

„a magyar iparnak a trianoni békeszerződés által csökkent fogyasztóterülete folytán előállott súlyos helyzete csak úgy javítható gyökeresen, ha az ipari vállalatok megtesznek mindent üzemeik lehető legnagyobb racionalizálása irányában és ezért – amennyire csak lehet – az egész vonalon együtt működnek, kiküszöbölve a mindennemű felesleges kiadást, legyen az akár gyártási, akár eladási költség.”²⁶

A megállapodás bemutatása a törvényben előírt határidőn belül megtörtént.

A kereskedelemügyi miniszter 1932. január 26. napján kelt levele alapján az említett megállapodás vonatkozásában hiánypótlásra szólította fel a benyújtó Ganz és Társa Rt.-t. Figyelmeztette a kartellt, hogy a Magyar Kincstári Jogügyi Igazgatóság nem képviselheti a kartell-törvény rendelkezése alapján a Magyar Királyi Vas- és Gépgyárakat, és utasította új képviselő kijelölésére a céget. A miniszteri osztálytanácsos azt is kifogásolta, hogy a kartellmegállapodás 2. pontjában említett árjegyzéket nem mellékeltek a kérelemhez. Végezetül pedig további felvilágosítást kért, hogy a megállapodás 3. pontja alapján létrehozott ellenőrző szerv a megállapodás 10. pontjában rögzített rendelkezés alapján átalakult-e közös eladási irodává.²⁷

A bejegyzett cégek válasza tartalmazta az új képviselő meghatalmazását. Az árjegyzék hiányát azzal indokolták, hogy még nem volt egyértelmű a bejelentési kötelezettség terjedelme, hiszen ezzel kapcsolatban a Magyar Gyár- iparosok Országos Szövetsége és a Kereskedelemügyi Minisztérium tárgyalásokat folytatott. Az ígérték, hogy a tárgyalások befejezését követően érdemben is válaszolni fognak erre a felvetésre. A megállapodás 10. pontja ugyan arról rendelkezett, hogy az ellenőrző szerv közös eladási

irodává alakul át, ami „a gyakorlatban [...] nem mutatkozott szükségesnek és így a tervbe vett közös eladási iroda nem jött létre”.²⁸

3. A bemutatási kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezménye

A kartellmegállapodások esetében azt kellett vizsgálni, hogy a kartelltörvény alaki előírásait betartották-e a felek. Amennyiben ezek a felételek hiányoztak, akkor a jogügyletnek semmiféle joghatása nem lehetett, és az ilyen jogügyletet semmisnek tekintették. A kartelltörvény által előírt alakiságokat mellőző megállapodás olyan semmis jogügylet, amelyet utóbb nem lehet visszamenőleges hatállyal pótolni. „A mulasztás legsúlyosabb következménye tehát a nem reparálható magánjogi érvénytelenség.”²⁹ Ezt támasztotta alá a Kartellbíróóság joggyakorlata is a kartellmegállapodások és a választottbíróesági ítéletek érvényességével kapcsolatban.³⁰ Az érvénytelenség kihatott a szerződés egészére, a kiegészítések vagy módosítások osztoztak a főszerződés sorsában, ami az jelentette, hogy a kartelljog a részleges érvénytelenséget nem ismerte.

„Az alaki kellékek hiányára nézve meg kell jegyezni, hogy a bemutatás elmulasztása törvénybe ütközik, írásbafoglalás és bemutatás nélkül kartellszerződést kötni (a kartelltörvényben meghatározott esetekben) nem szabad s így a törvényes alaki kellékek elmulasztásával kötött kartellszerződés a tiltott ügylet fogalma alá vonható.”³¹

A bemutatás elmulasztása miatt az illetékes törvényszék előtt a miniszter utasítására a magyar kincstári jogügyi igazgató eljárást kezdeményezhetett. Amennyiben az érintett cég a bemutatás elmulasztását nem igazolta a peres eljárás során, akkor a bíróság pénzbírságot szabott ki.³²

Az alábbi kartellmegállapodás vonatkozásában azonban már a bemutatási kötelezettség törvényi feltételeinek határidőn belüli teljesítése is vita tárgyát képezte. A megállapodást az Alfa Separator Tejgazdasági, Gép- és Bádógárugyár Rt., a Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. és a Röck István és első brünni Gépgyár Rt. budapesti bejegyzett cégek kötötték hűtő- és jéggyártó berendezések, valamint e berendezésekkel kapcsolatos és ezekhez tartozó kiegészítő gépezeteknek és szerkezeteknek gyártása vonatkozásában. A szerződő felek egyetértettek abban, hogy a magyar hűtőiparnak a trianoni békeszerződés által csökkent fogyasztóterülete folytán előállott súlyos helyzete csakis olyképpen változtatható meg gyökeresen, ha a hűtőipari vállalatok mindent megtesznek üzemeik lehető legnagyobb mértékben való racionalizálása érdekében, és együttműködnek a felesleges kiadások csökkentése terén, hogy

„egyrészt a gyártási kapacitás, másrészt a szükséglet aránytalansága tulzottan éles versenyt idézett elő a vállalatok között és hogy sok esetben súlyosan érintet-

te egészséges fejlődésük lehetőségét; hogy a csekély szükséglethez képest aránytalanul nagy gyártási és eladási költségek, valamint a szükséglet alacsony mérve folytán csak irracionális keretekben folytatható gyártás a hűtőipari gépek előállításának nem okvetlenül szükséges drágulását idézte elő, mely körülményt azután elsősorban a fogyasztópiac szenvedte meg, amellett, hogy a gyárak sok esetben még önköltségeiket sem hozták be.”³³

A megállapodást 1938. július 18. napján írták alá a felek. Ezt követően Ébner-Rupp Béla miniszteri osztálytanácsos arra hívta fel a Ganz és Társa Villamossági Gép-, Waggon és Hajógyár Rt. képviselőjének a figyelmét, hogy az Alfa Separator Rt. Tejgazdasági Gép- és Bádógárugyárral és a Röck István első brünni Gépgyár Rt.-vel hűtőberendezések gyártására 1938. július 11-én a gazdasági versenyt szabályozó kötelezettséget megállapító megállapodást kötött, melyet az 1931. évi XX. tc. 2. §-ának értelmében 15 napon belül be kellett volna mutatni.

Hivatkozott az 5381/1931. M. E. sz. rendelet 9. §-ára, és kérte, hogy három héten belül igazoló jelentést nyújtson be arra vonatkozólag, hogy a július 11. napján kelt megállapodást miért csak július 28. napján mutatták be.³⁴ A Ganz és Társa Rt. 1939. szeptember 7. napján kelt leveléből az derült ki, hogy a részvénytársaság a bemutatást teljesítette.

A minisztérium az ügy tisztázása végett 906/1/Kt/VII/938. szám alatt felhívást intézett a kartellben részt vevő cégekhez annak igazolására, hogy a hűtőberendezések gyártására vonatkozólag létrejött megállapodás bemutatásának késedelmét indokolja meg. A levelezésből kiderül, hogy a megállapodás legépelése 1938. július 11-én történt meg, amelyet további tárgyalások követtek, így a megállapodást csak 1938. július 18-án írták alá, és ezt követően – határidőn belül – 28-án küldték meg a minisztériumnak. A levélben a következő indokolás szerepelt.

„Mivel a megállapodás újabb legépelése alkalmával tévesen maradt benne az 1938. július 11-i kelet, tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy méltóztassék a megállapodás általunk bejelentett idejétől, vagyis 1938. július 18-tól a bejelentési határidőt számítani és igazoló jelentésünket elfogadni.”³⁵

Az ügy érdekessége, hogy a közigazgatási eljárást követően a kir. kincstár főügyészi helyettese eljárást indított a bemutatási kötelezettség elmulasztása miatt a Budapesti Királyi Törvényszék mint cégbíróóság előtt.³⁶

A törvényszék a feljelentést kézbesítette az érintett cégeknek, és nyilatkozattételre szólította fel őket, amelyre 15 nap állt rendelkezésre. A jelzett határidő elmulasztása azt eredményezte volna, hogy a törvényszék tárgyalás kitűzése nélkül az iratok alapján dönt.

A levéltári források között megtalálható az Alfa Separator Rt. levele, amely tartalmazta a cégek nevében küldött igazoló nyilatkozatot. A jogügyi igazgatóság kérelmére az érintett cégek a Cg. 41964. sz. végzésben közölt felhívásra az alábbi indokolást terjesztették elő. Az alapmegállapodáshoz, amelyet a Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. és a Röck István Gépgyár Rt. kötött 1938-ban, csatlakozott az Alfa Separator Rt., ami az előbb hivatkozott megállapodás módosítását eredményezte. Az Alfa Separator csatlakozását hosszabb ideig tartó tárgyalások előzték meg, amelynek következtében többszöri változtatáson ment keresztül a megállapodás szövege. Az aláíratással megbízott cég arra hivatkozott, hogy először az Alfa Separator Rt., majd a Röck István Gépgyár Rt. írta alá a szerződést. Ezt követően került csak megküldésre az 1938. július 23. napján kelt levél mellékleteként a megállapodás a Ganz és Társa részvénytársasághoz. A cég kijelentette, hogy a szerződést 1938. július 26-án írták alá, és a bemutatási kötelezettségnek 1938. július 28-án eleget is tettek. Azt a szövegváltozatot használták, amelyet 1938. július 11. napján gépeltek le, és ezért szerepelt ez a dátum a dokumentumon, „holott annak helyes dátuma 1938. július 18, mely napon a szerződés szóbeli megállapodás utján létrejött”.³⁷ Az utolsó aláírás 1938. július 26-án került a megállapodásra, ami azt jelentette, hogy ezen a napon vált érvényessé a szerződés, és ettől a naptól kellett számítani a 15 napos határidőt. Az igazoló nyilatkozatban arra hivatkozott a cég, hogy

„a bemutatási kötelezettség teljesítése szempontjából nem lehet figyelembe venni a legépelés során tévesen irt, de egyik szerződő fél aláírási napját sem feltüntető és a bemutatási kötelezettség szempontjából téves dátummegjelöléseket”.³⁸

A fentebbi indokokra hivatkozva a kartelltagok azt kérték, hogy a bíróság szüntesse meg az eljárást, továbbá, ha

„a tekintetes kir. Törvényszék a büntetés kiszabását mellőzhetőnek mégsem találná, úgy kérjük figyelembe venni azt, hogy még az esetben is, ha a szerződés a szövegben tévesen irt július 11.-i napon jött volna létre, bemutatási kötelezettségünknek csupán 48 órai késedelemmel feleltünk meg, tehát eltitkolási szándék nyilvánvalóan – még a legrosszabb esetet feltételezve – sem forgott fenn”.³⁹

Ezt követően a bíróság elrendelte a szóbeli tárgyalást, arra hivatkozva, hogy a cégek igazoló nyilatkozatában ismertetett indokok alapján a bizonyítási eljárás nem mellőzhető. A szóbeli tárgyalás időpontja 1940. október 26. napja volt, amelyre a bíróság megidézte a panaszlottakat, a királyi ügyészséget és a kincstári jogügyi igazgatóságot.⁴⁰

A törvényszék az eljárást megszüntette a szóbeli tárgyalást követő végzésében. A bíróság a tárgyalás adatai, nevezetesen a feljelentés, a panaszlottak igazoló nyilatkozata és Hollerung Gábor tanúnak esküvel is megerősített vallomása alapján a következő tényállást állapította meg. A panaszlott cégek Budapesten hűtőberendezésekre vonatkozólag gazdasági versenyt szabályozó megállapodást kötöttek.⁴¹ Az írásba foglalt megállapodást, amelyen 1938. július 11. napja szerepel, a felek nem egy időben írták alá. A szerződést elsőnek az Alfa Separator Rt. írta alá, majd az általa aláírt szerződést továbbította a Röck István Gépgyár Rt.-hez.

A szerződés aláírása ez utóbbi cég részéről 1938. július 23. napján történt meg, amelyet azután a társaság ugyanezen a napon kelt levele kíséretében a Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. panaszlottnak megküldötte, azzal a megjegyzéssel, hogy írják alá és továbbítsák az Iparügyi Minisztériumhoz. A panaszlott a kartellszerződést 1938. július 23. napját követően írta alá, és 1938. július 28. napján bemutatta az illetékes miniszternek. A bíróság kijelentette, hogy „a kartellszerződés érvényességéhez annak irásbafoglalása szükséges, így a panaszlott cégek által kötött szerződés csak akkor jött létre érvényesen, amikor az irásba lefektetett megállapodást valamennyi egyezményes cég aláírta”.⁴² Ez azt jelentette, hogy a bemutatás kellő időben megtörtént, és a panaszlottakat mulasztás nem terhelte. A végzés ellen nyolc napon belül az ügyészség fellebbezhetett volna az illetékes ítélőtáblához, de erre vonatkozó adat nem található a vizsgált levéltári források között.

4. A külföldi megállapodások bemutatására vonatkozó szabályok

A külföldön kötött kartellmegállapodásokat akkor kellett bemutatni, ha a kartell működését Magyarországra is kiterjesztette. Ez azzal indokolható, hogy a törvényben rögzített közrendi jellegű intézkedések a nemzetközi magánjog szabályai alapján a külföldiekre is vonatkoztak. Egy külföldi kartell tevékenysége akkor terjedt ki Magyarországra, ha annak versenyt korlátozó rendelkezései hazánkra is vonatkoztak. Ilyen esetek közé lehetett sorolni, ha egy külföldi kartell Magyarországot egyik vállalatának vagy csoportjának kizárólagos érdekszférájává tette. Ha egy nemzetközi kartellnek magyar tagja is volt, akkor a bemutatási kötelezettség teljesítéséért a tagok saját személyükben voltak felelősek. Ha a nemzetközi kartellnek magyar tagja nem volt, de a kartell vagy annak tagja Magyarországon képviselést tartott fenn, akkor a bemutatási kötelezettség nem a képviselést terhelte, hanem a kartell tagját, akit bejelentett, vagy a Kartellbíróóság által kijelölt kartellképviselőt. Fontos kérdésként merült fel, hogy magyar bíróság eljárhatott-e külföldi kartellel szemben? A magyar bíróságok a külföldi kartellszerződést is érvénytelennek nyilváníthatták a határozatban. Az érvénytelenség tekintetében a nemzetközi magánjog szabályait kellett figyelembe venni, ami alapján kijelenthető, hogy a szerződés keletkezési helyének törvényei voltak irányadók.

A közrendű jellegű törvényeket a külföldiekkel szemben is alkalmazta az állam. A kartell törvénynek a bemu-

tatásra vonatkozó rendelkezése ilyen közcélokat szolgált. A miniszter főfelügyeleti joga a külföldi kartellekkel szemben csak a magyarországi tevékenységére terjedt ki. Azt is megtehetette egy külföldi kartell, hogy a megállapodás Magyarországra vonatkozó részét külön okiratba foglalta, és csak azt mutatta be a miniszternek, ha a teljes megállapodást nem akarta elküldeni.⁴³ Alább röviden ismertetem egy külföldi kartell bemutatását a fennmaradt levéltári források alapján.

A hajózással kapcsolatban született belföldi hajóegyezmény, külföldi hajóegyezmény és a nemzetközi hajójavító-egyezmény bemutatásának megtörténte kapcsán indult levelezés a kartelltagok között.

A Ganz és Társa cég által megküldött levél alapján megállapítható, hogy a létrejött megállapodásokat az Első Dunai Gőzhajózási Társaságnak kellett bemutatás végett a minisztériumba elküldenie, amelyek a következők voltak: az 1927. május 14-én létrejött ún. „belföldi hajóegyezmény” a D.D.S.G. (Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft) és a Ganz, az 1927. május 14-én létrejött ún. „külföldi hajóegyezmény” a Climax, a D.D.S.G. és a Ganz és az 1927. december 15-én létrejött ún. „nemzetközi hajójavító egyezmény” a D.D.S.G., a Climax, a Ganz, a Deggendorfer Werft und Maschinenfabrik, a Regensburg, a Christof Ruthof, a Schiffswerften und Maschinenfabrik, a Regensburg, és az Uebigau Aktiengesellschaft, a Schiffswerft, Maschinen- und Kesselfabrik, Dresden cégek között. A bejelentéshez előkészítették még a szükséges meghatalmazásokat és a megállapodások kapcsán történt levélváltásokat.⁴⁴

A kartellszerződések bemutatási kötelezettsége kapcsán előírt érvényességi alaki kellékek szabályozásra kerültek az 1931. évi XX. tc.-ben, ami azt jelentette, hogy a kartell törvény tartalmazott magánjogi rendelkezéseket is. A szerződések érvénytelenségének általános magánjogi szabályai érvényesültek a kartelljogban is, de a törvényi szabályok elemzését és a gyakorlat vizsgálatát követően kijelenthetjük, hogy kartellmagánjog további alaki feltételeket támasztott az érvényesség vonatkozásában. A levéltári példák alapján megállapítható, hogy a bemutatási kötelezettségre vonatkozó szabályokat szigorúan betartották. A jóerkölcsbe ütköző szerződések semmiek voltak. A korabeli európai közgazdasági és politikai fel-fogás azonban nem tekintette a kartelleket jóerkölcsbe ütköző jogügyleteknek eleve, de működésük során kifej-tethettek olyan magatartást, ami a közérdekbe ütközött, ami ellen az állam minden rendelkezésre álló jogi eszközzel fellépett.

VARGA, NORBERT

Die Vorweisungspflicht als Erfordernis für die Gültigkeit des Kartellvertrags nach dem Inkrafttreten des Gesetzes 20 von 1931

(Zusammenfassung)

Die ungarische Regelung des Kartellrechts hatte grundlegend einen staatsrechtlichen Charakter in dem Gesetz 20 von 1931 wegen der geänderten ökonomischen und politischen Verhältnisse. Das Primärziel des Staats war die Sicherung zum Durchbruch des Allgemeininteresses. Dagegen es bedeutete nicht, dass keine Elemente des Privatrechts im Kartellgesetz erschienen. Der Gesetzartikel schrieb vor, dass die Kartellvereinbarungen dem zuständigen Minister geschrieben werden musste. Eine erforder-

liche Formerfordernis war noch die Schriftlichkeit außer der Vorweisung. Diese zwei wichtigen Förmlichkeiten waren Grundbedingungen zur Gültigkeit der Vereinbarungen. Wenn wir das Kartellgesetz untersuchen, können wir festlegen, dass die Kartelle unter den Auftrag des Staats gestellt wurden. In meinem Aufsatz analysiere ich den Zusammenhang zwischen der Vorweisungspflicht und der Gültigkeit von den Verträgen, und ich stelle die rechtliche Regulierung mit Fällen aus der Praxis vor.

VARGA, NORBERT

The disclosure obligation as a condition for the validity of cartel agreements after the entry into force of Act 20 of 1931

(Abstract)

The Hungarian regulation of antitrust law had a fundamental state-law character in Act 20 of 1931 because of the changed economic and political circumstances. The primary goal of the state was to ensure the breakthrough of the general interest. However, it did not mean that no elements of private law appeared in the Hungarian Cartel Act. The act stipulated that the cartel agreements had to be sent to the competent minister. A necessary formality

was still the writing besides the presentation. These two important formalities were basic conditions for the validity of the agreements. If we examine the first Hungarian Cartel Act, we can determine that the cartels were placed under the supervision of the state. In my paper I analyse the connection between the obligation to present documents and the validity of the agreements, and I present the legal regulation with cases from practice.

Jegyzetek

- ¹ A K 138618 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K 21 pályázati program finanszírozásában valósult meg (a projekt címe: A magánjog fejlődése a két világháború között).
- ² DOBROVICS Károly – KÖHÁZI Endre: *Kartel, árelemzés, külföldi törvények*. Budapest, 1938. „Monopol” Könyvkiadó Vállalat, 245. p.
- ³ PÉTERVÁRI Máté: A kivételes hatalom magánjogi viszonyokra gyakorolt hatása és a csődönkívüli kényszeregyezés bevezetése Magyarországon. In FARKAS Ádám – KELEMEN Roland (szerk.): *Szkiilla és Kharübdisz között – Tanulmányok a különleges jogrend elméleti és pragmatikus kérdéseiről, valamint nemzetközi megoldásairól*. Budapest, 2020. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 171–172. p.; PÉTERVÁRI Máté: A kivételes hatalomról rendelkező törvény alapján elrendelt moratóriumok hatása a csőd eljárásokra. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2020. 2. sz. 28. p.; PÉTERVÁRI, Máté: Changes in the Hungarian Insolvency Law in the Interwar Period. *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 2022. 2. sz. 230–231. p.; SZIVÓS, Kristóf: The Changes in the Right of Novelty in Hungary Civil Procedure in the Interwar Period. *Krakowskie Studia Z Historii Państwa I Prawa*, 2022. 2. sz. 245–259. p.
- ⁴ RANSCHBURG Nándor: *Kartelljog. Kartellszervezet*. Budapest, 1931. Iparjogvédelmi Egyesület, 52. p.
- ⁵ KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog. Vezérfonál a magyar magánjogból tartott egyetemi előadásokhoz*. Budapest, 1927. Studium, 38. p.
- ⁶ DOBROVICS Károly: *Kartelismeretek*. Budapest, 1937. „Monopol” Könyvkiadó Vállalat, 36. p.; Uő: A kartelszerződések semmissége és megtámadhatósága, *Közgazdasági Értesítő*, 1936. 15. sz. 14. p.

- ⁷ SZLADITS Károly – UJLAKI Miklós – VILLÁNYI László: *Magyar magánjog mai érvényben. Törvények, rendeletek, joggyakorlat III. rész. Kötelmi jog I. kötet*. Budapest, 1942. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 47., 126–128. p.; SZLADITS Károly: A kötelelem jogalkata. In Uő. (szerk.): *Magyar magánjog. Kötelmi jog általános része*. Budapest, 1941. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 55. p.; MENYHÁRD Attila: *A jóerkölcsbe ütköző szerződések*. Budapest, 2009. Gondolat Kiadó; KRUSÓCZKI Bence: A jóerkölcs magánjogi megítélése a tisztességtelen verseny vonatkozásában. In FEJES Zsuzsa (szerk.): *Jog, erkölcs, kultúra: Értékdilemmák és identitások a jogrendszerben*. Szeged, 2020. SZTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 75–86. p.
- ⁸ DOBROVICS 1937. 38–40. p. A törvényjavaslat országgyűlési vitája kapcsán is találunk erre való utalást. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*, 33. kötet. Budapest, 1931. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvnyomdája, 46. p.; *Az 1931. évi XX. tc. indoklása a gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról*. 375. p. Közérdek megsértése kapcsán közérdekű pert lehetett indítani. HARASZTOSI KIRÁLY Ferenc: *A kartel*. Budapest, 1936. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 528–541. p.; STIPTA István: A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei. *Versenyttükör*, 2016. Különszám, 61–62. p.; SZABÓ István: A kartellfelügyelet szervezete és hatásköre az 1931. XX. törvénycikk nyomán. *Versenyttükör*, 2016. Különszám, 77–78. p.; Uő: Az 1931. évi XX. törvénycikk rendes bíróságok előtti gyakorlata. *Versenyttükör*, 2017. Különszám, 36. p.; SZLADITS Károly – FÜRST László (szerk.): *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog. II. kötet*. Budapest, 1935. Grill Károly

- Könyvkiadóvállalata, 76. p.; HOMOKI-NAGY Mária: Megjegyzések a kartellmagánjog történetéhez. *Versenytükör*, 2016. Különszám, 45–49. p.
- ⁹ SZLADITS–UJLAKI–VILLÁNYI 1942. 50–51. p.
- ¹⁰ SZLADITS Károly: Magánjogi tényállások. In Uő (szerk.): *Magyar magánjog. I. kötet, Általános rész, személyi jog*. Budapest, 1941. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 355. p.
- ¹¹ RANSCHBURG 1931. 40. p.
- ¹² Uo. 41–42. p.
- ¹³ Uo. 52–53. p.; DOBROVICS Károly: *A kartelek helyzete és működése Magyarországon*. Budapest, 1934. Hellas-nyomda Rt., 90. p.; KÖHÁZI Endre: Üzemkorlátozó szerződés a kartelltörvény hatálya alá esik. Kartelszerződés érvénytelenségének jogkövetkezményei. Érvénytelen kartelszerződés újbóli megkötése. Gazdasági lehetetlenülés. *Közgazdasági Értesítő*, 1936. 22. sz. 12. p.
- ¹⁴ DOBROVICS 1934. 93. p.
- ¹⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Gazdasági Levéltári Főosztály (MNL GLF) Z425-2. cs. 20. t. Áramszámláló kartell tárgyában megállapodások, jegyzőkönyvek 1926–1948.
- ¹⁶ Uo.
- ¹⁷ Uo.
- ¹⁸ Fabinyi Tihámér miniszternek 1934. szeptember 15. napján keltezett beadvány. Uo.
- ¹⁹ MNL GFL Z 341-3. cs. Viktória vegyészeti művek Rt., titkárság, Megállapodások kénsavas agyagföld és kálitimsó magyarországi behozatalának megakadályozására 1931–1932.
- ²⁰ Uo.
- ²¹ A kartellben a következő gyárak vettek részt: Budafoki Zománcédény-, Fémáru- és Elektromosgyár Rt. Budafok, Fémáru-, Fegyver- és Gépgyár Rt. Bp., Fuchs és Schlichter Zománc-, Fém- és Bádógarugyár Rt. Bp., Weiss Manfréd Acél- és Fémművek Rt. Bp. MNL GFL z 466-D-20. tétel: Zománcédény-kartell (Zománcédény Értékesítő Kft.) ügyében jegyzőkönyvek, levelezés, napirendek, kimutatások, 1937–1948.
- ²² RANSCHBURG 1931. 53–54. p.
- ²³ DOBROVICS–KÖHÁZI 1938. 247. p.
- ²⁴ RANSCHBURG 1931. 54. p.; DOBROVICS–KÖHÁZI 1938. 249. p.; DOBROVICS 1934. 91., 94–95. p.; DOBROVICS Károly: Karteljogi kérdések. *Közgazdasági Értesítő*, 1934. 43. sz. 10–14. p.
- ²⁵ MNL GFL Z 425-C19. tétel: Acélkartell megállapodások, 1922–1940.
- ²⁶ Acélegyezmény. A minisztériumi érkeztetés és bemutatás dátuma: 1931. november 30. Uo.
- ²⁷ 112/1.Kt.-XI/1931. sz. leirat a hiánypótlás kapcsán. Uo.
- ²⁸ Uo.
- ²⁹ DOBROVICS 1934. 110. p.
- ³⁰ VARGA Norbert: *A kartellfelügyelet bevezetése Magyarországon. Az 1931:XX. tc. kodifikációja és gyakorlata*. Szeged, 2020. Pólay Elemér Alapítvány–Innovariant Kft., 92–103. p.; DOBROVICS 1934. 96–106. p.
- ³¹ DOBROVICS–KÖHÁZI 1938. 252. p. Vö. Mtj. (1928) 1010. §-a: „Semmis szerződés nem válik érvényessé azzal, hogy a semmisség oka később megszűnik. Ha a felek a semmisség okának megszűnte után a semmis szerződést megerősítik, egymás irányában kétség esetében akként vannak jogosítva és kötelezve, mintha a szerződés kezdettől fogva érvényes lett volna. Harmadik személlyel szemben a megerősítésnek nincs visszaható ereje.” Lásd még Mtj. 973. § „jóerkölcsbe vagy közrendbe ütköző szerződés semmis.” SZENDE Péter Pál: *Magyar magánjog mai érvényben. Törvények, rendeletek, szokásjog, joggyakorlat „Magyarország Magánjogi Törvénykönyve” javaslatának rendszerében*. Budapest, 1928. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 37. p.
- ³² RANSCHBURG 1931. 55. p.
- ³³ MNL GLF Z 425-C-27 Hűtőgép kartell: megállapodások, jegyzőkönyvek, levelezések és feljegyzések, jelentések, végzések 1925–1948.
- ³⁴ 906/I Kt./VII 1938. sz. levél. Uo.
- ³⁵ Uo.
- ³⁶ Uo.
- ³⁷ Uo.
- ³⁸ Uo.
- ³⁹ Uo.
- ⁴⁰ Cg. 41964. sz. végzés. Uo.
- ⁴¹ Az eredeti kartellmegállapodás nyilvántartási száma a levéltári adatok alapján: 217/Kt.XI.1931. sz. Ezt a megállapodást 1931. november 26. napján kötötték meg a felek, amelyet többször meghosszabbítottak. Uo.
- ⁴² Cg.41.964/5. sz. végzés. Uo.
- ⁴³ RANSCHBURG 1931. 56. p.; DOBROVICS 1934. 92–93. p.
- ⁴⁴ Hajóépítő munkára vonatkozó kartellegyezmény. MNL GLF Z 501 –D-31. tétel: Kartellek és egyéb egyezségek, 1931.

